

Els empresonats i exiliats de la Bíblia

JORDI CERVERA I VALLS

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

ELS EMPRESONATS I EXILIATS DE LA BÍBLIA

EL GRA DE BLAT 239

ÍNDIX

Presentació	5
Josep, de la presó a governar el país	7
Moisès, l'exiliat que alliberarà el poble	11
Samsó, derrotat i humiliat a la presó.....	15
David i la seva cort, un exili breu i dolorosíssim.....	19
Elies, un exili que confirmarà la missió	23
Micàiehu, empresonat acusat de deslleialtat.....	27
Amós, exiliat per denunciar el sistema.....	31
Jeremies, empresonat acusat de traïció	35
Jeremies, de la presó a l'exili amb el poble	39
Josep, Maria i el Nen, l'exili d'una família	43
Joan Baptista, presó i execució per criticar l'autoritat reial.....	47
Jesús, detingut i torturat, jutjat i executat a correcuita	51
Pere i Joan, detinguts pels accions i discursos agitadors.....	57
Els apòstols, detinguts, assotats i alliberats en grup.....	59
Esteve, també detingut, jutjat i executat a correcuita	61

Jaume executat, i Pere empresonat de nou per satisfer l'opinió pública.....	63
Pau i Siles a Filips: assotats, apallissats i empresonats sense judici	67
Pau a Jerusalem: exigint justícia des del calabós	71
Pau a Cesarea: dos anys de presó esperant el judici	73
Pau a Roma: dos anys de llibertat vigilada	77
Aristarc i Èpafres, companys de Pau a la presó.....	79
Joan, encoratjant des de l'exili.....	81
Els empresonats de la Bíblia.....	85
Els exiliats de la Bíblia.....	89

JORDI CERVERA I VALLS

**ELS EMPRESONATS I EXILIATS
DE LA BÍBLIA**

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
2021

Primera edició, febrer de 2021
© Jordi Cervera i Valls, 2021
La propietat d'aquesta edició és de
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Ausiàs Marc, 92-98 — 08013 Barcelona
ISBN: 978-84-9191-145-6
Dipòsit legal: B.16-2021
Imprès a Gráficas Rey

Disseny de la col·lecció: Jordi Avià

Amb el suport del Grup Sant Jordi pels Drets Humans.

Al meu germà, company fidel de camí.

PRESENTACIÓ

La Bíblia és un llibre sense data de caducitat perquè és un referent del passat, del present i del futur. Ho confirmen l'àmbit religiós, el món cultural i la vida social. Hi ha qui la defineix com el Gran Codi de la nostra cultura occidental (Northrop Frye).

La Bíblia defineix l'estil de vida i la creença dels qui l'escolten atents a la sinagoga, a l'església o centre de culte, o evocuen els seus personatges en la mesquita. Podem dir el mateix dels qui l'estudien, la llegeixen o la mediten en petits grups o en privat.

La Bíblia també forma part del món acadèmic i esdevé objecte d'estudi sistemàtic a través de les ciències bíbliques.

La Bíblia és present en innumbrables expressions artístiques. Pintures, escultures, peces musicals, obres literàries, edificis, obres de teatre, pel·lícules, etc., de temàtica bíblica, són una part notable del patrimoni artístic i cultural de la humanitat.

La Bíblia també fonamenta usos, hàbits i comportaments socials com el calendari, el descans setmanal, la sintonia ecològica, els valors ètics, el nom de pila, paraules i expressions del llenguatge quotidià...

La vibració interna que conté el text bíblic, més

la vibració externa adquirida per tants segles d'interpretació i estudi, la converteixen en un far que il·lumina les peripècies humanes de qualsevol època i de qualsevol poble, sobretot en temps agitats.

La Bíblia despulla hipocresies, proclama injustícies, desvetlla consciències, assenyala amb el dit l'arbitrarietat dels poderosos. Però sobretot, revela que tot forma part d'un misteriós projecte diví de plenitud, que s'imposa progressivament en la història humana.

Per aquestes raons, expliquem les històries dels personatges bíblics que sofreixen empresonament i exili, perquè empatitzant amb les seves vicissituds il·luminem esperançadament les nostres.

Per a qui escriu aquestes pàgines és la manera de compartir i de com-patir els empresonaments i els exilis dels qui, fins fa poc, eren asseguts en les cadires del nostre parlament, escollits en unes eleccions, i representant la diversitat ideològica del nostre poble.

L'AUTOR

JOSEP, DE LA PRESÓ A GOVERNAR EL PAÍS (Gn 37-50)

Quan el marit va sentir de llavis de la seva dona: «Mira el que m'ha fet el teu esclau», es posà furiós. Va fer agafar Josep i el tancà a la presó, al lloc on hi havia els presoners del rei (Gn 39,19-20)

La història de Josep, el fill del patriarca Jacob, ocupa una part important del llibre del Gènesi, concretament tretze capítols (Gn 37-50). La narració està escrita com si es projectés una pel·lícula d'aventures, on Josep, el protagonista principal, se'n surt brillantment de les increïbles peripècies que li succeeixen a un ritme trepidant.

En el primer episodi, la gelosia és la protagonista amagada dels esdeveniments. Els germans de Josep el maltractaran i el vendran a una caravana de comerciants que es dirigeixen a Egipte. Aquests faran el seu negoci, venent-lo com a esclau a Putifar —el cap de la guàrdia del faraó!—, de qui Josep acabarà esdevenint l'eficient administrador.

El segon episodi s'esdevé a la casa de Putifar, indicant la clau de lectura de l'excel·lència de Josep: «El Senyor era amb Josep: tot el que ell emprenia prosperava» (Gn 39,2). Perquè el lector no ho oblidí, es reitera en el verset següent (Gn 39,3). Aquest retrat de Josep s'anirà repetint, com la tornada d'una cançó, però no avancem esdeveniments. Amb Josep com a persona de confiança, Putifar «ja no es preocupava de res més, llevat de l'aliment que prenia»

(Gn 39,6a). Així conclou l'entrada afortunada de Josep a la casa del cap de la guàrdia del faraó. De simple esclau, passarà a administrar les possessions d'un alt funcionari reial.

A continuació, girem full, però continuem a la casa de Putifar, on s'esdevé l'episodi trepidant de Josep amb la dona de Putifar, que el portarà injustament a la presó. El relat comença dient «Josep era un jove ben plantat, que feia goig de veure. Passat un cert temps, la dona del seu amo va posar els ulls en ell i li va fer aquesta proposta: —Vine al llit amb mi» (Gn 39,6b-7). Amb aquesta presentació, començarà un assetjament constant, en el qual el desig farà perdre la dignitat i la moralitat a la dona de Putifar. El seu apassionament no correspost es convertirà en venjança i aprofitarà la seva preeminència per acusar falsament a Josep d'haver-la forçat.

La tradició jueva posterior —concretament les traduccions targúmiques— s'esplaiarà en detalls per mostrar la innocència i la moralitat de Josep: explicarà que la dona de Putifar vessà clara d'ou al llit fent-la passar com a prova inculpatòria del vesament seminal; però els ancians —exercint d'advocats defensors— descobriren que es tracta d'una prova falsa.

Fins i tot la tradició islàmica explica que la túnica que la dona de Putifar esquinçà per retenir Josep testimoniava la seva innocència: l'estrip corresponia a l'esquena i evidenciava que fugia. Si l'estrip hagués estat al davant, hauria donat la raó a la dona de Putifar.

La falsa acusació de la dona de Putifar i la fúria del marit que se sent ultratjat pel seu administrador porten Josep a la presó, silenciats per la seva indefensió i sense possibilitat de defensa.

A la presó comença un nou episodi, també trepidant, on Josep es guanya immediatament el favor del cap de la presó. De nou, es repeteix la mateixa clau de lectura, dient: «el cap de la presó no es preocupava de res del que feia Josep. El Senyor era amb Josep i feia prosperar tot el que ell empenia» (Gn 39,23).

Dos importants funcionaris de la cort, el coper i el pastisser, també són enviats a la presó reial. Josep rep l'encàrrec d'atendre'ls. Els somnis dels dos homes són interpretats per Josep i aconsegueixen els seus vaticinis: el pastisser serà executat i el coper serà restablert al seu càrrec proper al faraó.

La narració explica que, passats dos anys, el coper es recordarà de Josep quan el faraó ha tingut un somni que ningú de la cort no ha sabut interpretar: set vaques grasses són engolides per set vaques magres, i set espigues grosses són engolides per set espigues esquifides. Mencionant les capacitats de l'empresonat, el faraó reclamarà Josep a la cort i quedarà admirat de la seva interpretació del somni.

Entrem en un nou episodi, ara al palau del faraó, també marcat per la clau de lectura que el faraó reconeix la grandesa d'esperit de Josep. Per això interpel·larà els seus cortesans dient-los: «Aquest home té l'esperit diví! ¿En trobaríem cap com ell?» (Gn 41,38).

Aleshores, talment com un prodigi, i narrat amb

tota la pompa, Josep serà exalçat a la categoria de virrei —de *djeti* o segon del regne— només per la interpretació del somni i pels consells donats al faraó. Per aquesta raó, lluirà l'anell del segell reial del faraó, un collar d'or com a signe de la seva autoritat, muntarà el carruatge del segon del regne, serà aclamat al seu pas, i es casarà amb Assenat, la filla d'un sacerdot de la ciutat sagrada d'Heliòpolis.

La història de Josep té un final feliç, on tothom es beneficiarà dels seus dots administratius: el faraó, la cort, el poble egipci, els estrangers necessitats de queviures, la seva família que aplegarà i mantindrà unida.

L'inici de la història explica que Josep tenia disset anys quan els seus germans el vengueren a una caravana de comerciants (Gn 37,2). Més endavant indicarà que en tenia trenta quan va ser presentat al faraó (Gn 41,46). Entremig hi ha l'etapa d'administració de la casa de Putifar i el seu empresonament, que és superior als dos anys. Aquests anys de reclusió esdevindran un pas providencial per arribar prodigiosament a la cort del faraó i beneficiar tothom amb el seu bon quefer. La injustícia del seu empresonament es convertirà en justícia i benestar per a tothom.

MOISÈS, L'EXILIAT QUE ALLIBERARÀ EL POBLE (Ex 2-4)

El faraó cercava de matar Moisès. Però ell va fugir lluny del faraó i es refugià al país de Madian (Ex 2,15)

El llibre de l'Èxode continua el relat dels fills de Jacob a Egipte. La situació de benestar ha canviat i Josep està oblidat. Ara, els israelites són sotmesos pels egipcis a treballs forçats. Enmig d'aquesta opressió, la providència divina suscitarà un salvador: Moisès.

La narració dels orígens de Moisès (Ex 2) presenta el personatge a l'estil de la història fantàstica d'un heroi. El seu rescat providencial de les aigües del Nil per la filla del faraó definirà el seu nom: Moisès significa *tret de les aigües* (Ex 2,10), una denominació anunciadora de la seva futura gesta: traurà el poble de les aigües del mar Roig. Per aquesta raó, Moisès esdevindrà l'alliberat que allibera.

El seu ADN d'home alliberat que allibera es despertarà quan, ja crescut, veurà un egipci maltractant un company hebreu sotmès a treball forçat. Criad alhora en un entorn egipci i hebreu, serà capaç de sospesar per si mateix l'opressió i la injustícia. Per això reaccionarà matant l'egipci i enterrant-lo ràpidament per no ser descobert. Però la notícia s'estenirà. El faraó el cercarà per matar-lo. Moisès fugirà a Madian, en ple desert.

La narració de la mort de l'egipci segueix els relats fílmics habituals que justifiquen la violència del protagonista quan defensa una causa justa. Però la fugida de Moisès va més enllà d'amagar-se per haver comès un delictes. Moisès no esdevé un pròfug, sinó un exiliat. La seva acció esdevé un enfrontament amb l'autoritat egípcia que oprimeix els hebreus, amb l'agreujant de provenir d'un net adoptiu del faraó.

Per això no el cerquen els encarregats de l'ordre públic, sinó el mateix faraó, un detall eloqüent de la gravetat del fet que, matant un egipci, Moisès ha desafiat el sistema i l'ha desautoritzat.

Ja exiliat, el seu tarannà alliberador i la seva sensibilitat contra les injustícies, el faran actuar de nou. A la vora d'un pou, defensarà les set filles del sacerdot de Madian dels maltractes d'uns pastors, que coincideixen al lloc per abeurar els ramats.

L'episodi del pou propiciarà que Moisès sigui acollit a casa del sacerdot, que es casarà amb Siporà —una de les seves filles— i que engendri un fill amb un nom indicatiu com el del seu pare: Guerxom, que significa *immigrant allí*. L'exili somriurà a Moisès, trobant casa i formant una família, però també determinarà el seu futur, que serà imprevisible a partir d'aleshores.

L'exili implicarà una llarga espera, marcada per l'anhel que un esdeveniment imprevisit capgiri la rutina i eixampli els horitzons. Mentre Moisès pasturarà els ramats del seu sogre desert endins, Iahvè se li manifestarà prodigiosament en una muntanya. Li parlarà enmig d'una estranya bardissa, que cremarà amb un foc que no es consumeix (Ex 3,2).

Moisès captarà la sacralitat divina i s'hi atansarà descalç i receptiu. La divinitat li revelarà que acompanyava els patriarques i les matriarques en el passat; li manifestarà que escolta amb atenció el clam actual del poble oprimat; li anunciarà que serà amb ell i amb el poble en el futur. També li revelarà el nom amb què vol ser anomenada pels fills d'Israel: Iahvè (Ex 3,14-15).

Moisès esdevindrà dipositari d'un projecte llarg i agosarat: en primer lloc, tornar a Egipte; en segon lloc, alliberar el seu poble que viu agenollat davant del faraó; en tercer lloc, guiar-lo a la muntanya on ha rebut el missatge diví: allí establiran una aliança que segellarà l'alliberament i la mútua fidelitat.

L'exili de Moisès finirà inesperadament a conseqüència d'aquest encontre trasbalsador. Els fills externs i interns de la seva existència es cohesionaran amb vigoria i Moisès empenirà la marxa. A partir d'aleshores, esdevindrà un itinerant perpetu, un sense terra que guiarà el seu poble vers una terra que esdevindrà, no sense lluites, el seu país.

Tornat a Egipte, Moisès s'enfrontarà llargament al faraó en un procés duríssim i dolorosíssim per als egipcis. Els episodis de les plagues seran la resposta divina a l'obsessió del faraó de continuar sotmetent els hebreus (Ex 7,8-11,10). Fins al darrer moment, ja iniciat el camí, Moisès i el poble patiran la tossuderia del faraó, que els perseguirà *in extremis*. Però l'episodi final de la travessa èpica del mar Roig posarà cadascú al seu lloc (Ex 14).

A partir d'aquell moment, Moisès convertirà Is-

rael en un poble itinerant, que enyorarà antics esclavatges, que reclamarà antigues seguretats, que temerà llibertats incertes i dubtarà d'un destí gens immediat (Ex 15-18).

Moisès propiciarà en la muntanya de la revelació uns moments determinants que constituïran la identitat del poble: unes lleis diferents, un espai de culte diferent, uns costums socials i religiosos diferents (Ex 19-40 i Lv).

Moisès apaivagarà rebel·lions internes, enveges i lluites de poder, evitarà conflictes amb els pobles germans, i encoratjarà l'atac contra els qui barrin el camí del poble (Nm).

Moisès insistirà al poble sobre les antigues promeses d'habitar una terra pròpia, sense cap jou aliè. Recordarà els fonaments d'una identitat adquirida a la muntanya santa, i advertirà que l'èxit o el fracàs estaran determinants per la fidelitat o la infidelitat a aquests fonaments (Dt).

Moisès acompanyarà el poble fins als confins del somni col·lectiu. També des d'una muntanya albirarà la nova terra, però el seu itinerari existencial s'aturarà allí (Dt 34). Els seus ossos romandran en el confí d'aquest llarg viatge, que els seus successors culminaran.

SAMSÓ, DERROTAT I HUMILIAT A LA PRESÓ (Jt 13-16)

Llavors els filisteus el van agafar i li buidaren els ulls. El van lligar amb dues cadenes de bronze i li feien moldre gra a la presó (Jt 16,21)

El llibre dels Jutges explica les dificultats del poble d'Israel per instal·lar-se a Canaan després de l'entrada triomfal narrada pel llibre de Josuè. Les lluites amb els pobles veïns seran sovintejades. Enmig de les dotze tribus, apareixeran els anomenats jutges, uns líders que exerciran més de cabdills militars que de magistrats.

Un dels més destacats serà Samsó, un nou heroi bíblic amb una força sobrehumana. La narració de les seves proeses inaudites enlluernen el lector de bell principi. El secret de la seva força no rau en l'aparença externa dels seus cabells llargs i trenats, sinó en el seu significat: Samsó serà un home consagrat a Iahvè des del seu naixement, un nazireu que s'abstindrà de begudes alcohòliques i de menges impures, que mantindrà els seus cabells sense tallar com a signe de la seva consagració. La força i la perícia necessària per vèncer en totes les escomeses li vindrà en tot moment de Iahvè.

Els veïns filisteus dominen els israelites en aquelles èpoques. Veient Samsó com una amenaça, aprofitaran el seu enamorament amb una filisteu per envoltar-lo de trenta companys de noces i controlar

els seus moviments (Jt 14,11). L'endevinalla amb penyora que Samsó proposarà als companys de noccs esdevindrà el primer combat amb els filisteus. Ells amenaçaran la núvia i obtindran d'ella la resposta de l'endevinalla, provocant la reacció furibunda del promès.

Això serà el detonant d'un enfrontament creixent entre Samsó i els filisteus, que seguiran amb l'estratègia de la lluita indirecta per anul·lar-lo. Ho faran atacant els territoris de la tribu de Judà i els proposaran la pau si els entreguen el seu compatriota israelita. Samsó assentirà i convertirà el seu lliurament als filisteus en una gran matança a cops de maixella d'ase (Jt 15,15).

Seguiran les maniobres filistees per atrapar Samsó, sempre evitant un enfrontament directe. No ho aconseguiran mentre jeu amb una prostituta a Gaza, però finalment les maquinacions reeixiran amb Dalila, la nova enamorada de Samsó. Els filisteus compraran la seva traïció a pes de plata: mil cent sicles (Jt 16,5).

Dalila demanarà a Samsó el secret de la seva força. Ell es burlarà d'ella algunes vegades, deixant-se lligar i alliberant-se amb facilitat davant els filisteus amagats per atrapar-lo. A la quarta vegada, Samsó, vençut, li obrirà el cor i li confessarà que la seva força rau en els seus cabells, que són el signe de la seva consagració a Iahvè.

La confessió del secret esdevindrà la seva perdiçió. Mentre Samsó dormi sobre el genolls de Dalila, un home li tallarà les set trenes. Aleshores, perdent

les forces i incapaç de resistir l'embat dels filisteus, li buidaran el ulls per deixar-lo indefens. Empresonat i lligat amb unes fortes cadenes de bronze, moldrà gra a la presó, com un animal lligat a un molí de sang.

Derrotat, cec, i humiliat a la presó, es convertirà en befa i escarni públic quan el faran ballar en una magnífica festa dedicada al déu nacional dels filisteus. Congregat el bo i millor de la societat, tres mil persones es recrearan dels seus balls forçats entre mig de les columnes del temple.

Samsó no es donarà per vençut. Traït per Dalila, sense ulls, humiliat a la presó, i vexat en públic, esdevindrà protagonista d'una darrera gesta. Orientat pel pigall fins les dues columnes principals del temple, clamant l'ajut diví per recuperar la seva força, provocarà l'ensorrament de l'edificació que colgarà tres mil filisteus. Ell sucumbirà amb ells, guanyant de nou la partida, malgrat hi hagi deixat la vida.

LA BÍBLIA ÉS UN LLIBRE SENSE DATA DE caducitat. Ho confirma l'àmbit religiós, el món cultural i la vida social. És un far que il·lumina les peripècies humanes de qualsevol època i de qualsevol poble, sobretot en temps agitats.

La Bíblia despulla hipocresies, proclama injustícies, desvetlla consciències, assenjala amb el dit l'arbitrarietat dels poderosos. Però per damunt de tot, revela que tot forma part d'un misteriós projecte diví de plenitud, que s'imposa progressivament en la història humana.

Per aquestes raons, expliquem les històries dels personatges bíblics que sofreixen empresonament i exili, perquè empatitzant amb les seves vicissituds il·luminem esperançadament les nostres.

